

Dr Muamer Muminović

Internacionalni univerzitet, Brčko distrikt BiH
e-mail: muamer.muminovi3@gmail.com

UDC: (050>05>047)613.8(374)

Stručni članak

Dr Siniša Bilić

Internacionalni univerzitet, Brčko distrikt BiH
e-mail: sbilic.mostar@gmail.com

Ivica Opačak, univ. spec. oec.

Srednja škola „Matija Antun Reljković“,
Slavonski Brod, Republika Hrvatska
e-mail: ivopac@net.hr

UTJECAJ PANDEMIJE COVID-19 NA OBRAZOVANJE ODRASLIH

SAŽETAK: U radu se razmatra utjecaj pandemije COVID-19 na obrazovanje odraslih, s posebnim osvrtom primjena digitalnih tehnologija u obrazovnom procesu. Polazi se od pretpostavke da je u obrazovnom sustavu najbezbolnije prijeći na digitalizaciju i mrežne sustave u obrazovanju odraslih, te da se različitim rješenjima i oblicima inovacija izvođenja nastave ista približava svojim korisnicima. Kriza je postala egzistencijalno pitanje, koje je ugrozilo socio-ekonomsku stabilnost i prekinulo dotok sredstava kojima polaznici participiraju troškove obrazovanja, ali i dovelo do brzog razvoja digitalizacije nastave i jačanje kapaciteta obrazovnih institucija, kompetencija nastavnika te razvoja novih pristupa obrazovanja. Radom se prikazuju izazovi i promjene u sustavu obrazovanja odraslih, izazvanih pandemijom kroz prizmu njegovog razvoja i unaprjeđenja.

KLJUČNE RIJEČI: obrazovanje odraslih, digitalizacija, online nastava

1. Uvod

Moderno obrazovanje, kakvo danas poznajemo, posljedica je tehnološkog razvoja, koje je omogućilo da se iz sustava nasljeđivanja zanimanja, s koljena na koljeno, uvede formalno obrazovanje, koje je preteča obrazovanja s ciljem stjecanja zahtijevanih kompetencija, odnosno prilagodbe tržištu rada. U potrazi društava, ali i pojedinaca za ekonomskim prosperitetom, dolazi do sve veće potrebe za obrazovanjem odraslih, bez obzira na sadržaj, razinu i metode, oblik, kao i činjenici nastavljaju li odrasli ili zamjenjuju započeto obrazovanje, odnosno razvijaju li se sposobnosti, proširuju znanja, poboljšavaju tehničke ili stručne kvalifikacije s ciljem promjene stavova ili ponašanja radi osobnog razvitka zbog participacije socijalnog, gospodarskog i kulturno razvoja.

Tromost obrazovnih sustava, metoda i sadržaja, kao značajke gotovo svih obrazovnih sustava, imaju svojih dobrih i loših strana [1]. Kako je tromost kočnica razvoja obrazovnog sustava, isto tako i brze reforme mogu dovesti do neadekvatnog obrazovanja. Tromost može biti prepreka razvoja obrazovanja. Potrebno je pratiti promjene zanimanja osoba, iz razloga potrebe mijenjanja i nekoliko poslova u svom životnom vijeku. Pri tome, obrazovanje odraslih postaje važno s aspekta osoba koje su dosegnule svoju fizičku i intelektualnu zrelost,

odnosno biološku, psihičku, socijalnu i profesionalnu zrelost [2]. Obrazovanje, posebno odraslih, omogućava socijalnu zrelost, koja se očituje u sposobnosti preuzimanja uloga karakterističnih za odrasle, bilo kojim oblikom obrazovanja, formalnim, neformalnim ili informalnim oblikom obrazovanja odraslih [3]. Formalnim obrazovanjem kroz institucionaliziran sustav koji se obavlja na temelju ovlaštenja i verifikacije nadležnoga državnog tijela, neformalnim obrazovanjem, organiziranom i sustavnom aktivnosti učenja izvan sustava formalnog obrazovanja, posebnim tipovima učenja za posebne ciljane skupine, odnosno informalnim oblicima učenja, koji nisu planirani kurikulumima, ali dovode do stjecanja znanja, reflektiranim i samo organiziranim oblicima učenja [4].

Osnovna karakteristika obrazovanja odraslih, kao sastavnice ukupnog sistema obrazovanja, jeste provođenje učenja i obrazovanja usmjerenog postojećim potrebama i potražnji, te njegova fleksibilnost i usmjerenost na djelovanje. Stalni tehnološki razvoj i utjecaj tehnologija na razvoj poduzeća, ponajprije brzog tehničkog zastarijevanja, dovodi do stalne potrebe za stjecanjem znanja i fleksibilnih poslova. Isto utječe na potrebu za cjeloživotnim učenjem, kako bi se osigurale konkurentske prednosti u varijabilnom kapitalu ili točnije, u radnoj snazi i u njezinoj stručnoj kvalifikaciji [5].

Obrazovanje odraslih usmjereno je na zahtjeve polaznika, koji odlučuje o uključivanju u obrazovni proces kada ocijeni da će zadovoljiti njegove obrazovne potrebe. Na taj način se rješava problem nesigurnosti i pripadnosti, gdje se pojedinci osposobljavaju za uspješno obavljanje radnih uloga, stručno profiliraju i osiguravaju zaposlenost, primjenjujući svoja novostečena znanja na radnim mjestima. Osobe kroz ciklus obrazovanja odraslih osiguravaju svoju zapošljivost, nezavisnost, samopoštovanje i dobrobit, što je gospodarski cilj, ali i pretpostavka da građani mogu ostvariti svoju samostalnost, brinuti se o sebi i drugima [6]. Obrazovanje odraslih kao takvo čini značajnu sastavnicu obrazovnog sistema, vođenu društvenim i pojedinačnim potrebama i potražnjom, te je u novonastaloj pandemiji od posebne važnosti, s obzirom na svoj potencijal u mogućnostima već prethodno primijenjenim različitim organizacijskim oblicima, pružiti pomoć nastavi u novonastalim specifičnim uvjetima.

2. Osiguranje uvjeta rada tijekom pandemije

Pandemija izazvana virusom COVID-19 ukazala je na nemoć pojedinaca i društva u borbi protiv bolesti, koja je dovela do ograničavanja kretanja, odnosno zatvaranja granica, zračnih luka, pa sve do obustave rada poduzeća, hotela, škola, i sl., u pokušaju zaustavljanja

širenja zaraze. Uvođenje mjera ograničenja prometa i komuniciranja, kao najstrožih mogućih mjera protiv pandemije, dovelo je do zaustavljanja gospodarstva [7].

Utjecaj pandemije donio je brojne promjene koje se nisu odrazile na sve poslodavce jednako. Dok je nekim poslodavcima pandemija išla na ruku, kroz rad od kuće i smanjenje troškova poslovanja, neke je sektore bacila na koljena. Odgovori na krizu izazvanu pandemijom COVID-19 bili su brzi, posebno u traženju novih modaliteta izvođenja nastave u obrazovanju. Nastala kriza organizatorima učenja i obrazovanja odraslih je postala egzistencijalno pitanje. Koristeći već dostupne resurse, za rad na daljinu, uspostavlja se sustav rada, vezan uz računala, koji je moguće obavljati od kuće, za razliku od poslodavaca pojedinih zanimanja koja se ne mogu obavljati online i koji su pod utjecajem pandemije izravno izloženi rastu troškova poslovanja. Nastale okolnosti utječu na smanjene mogućnosti ostvarivanje prihoda, što dovodi do onemogućavanja participiranja troškova polaznika obrazovnih programa odraslih, privremenih prekida doticaja sredstava, koji narušavaju gotovinski tok organizatora učenja i obrazovanja odraslih. Poslovanje postaje neizvjesnije i za nastavno osoblje, koje se suočava sa strahom za osiguranjem vlastite egzistencije i kao takvo postaje ekonomski izazov. Navedeno dovodi do potrebe hitnog djelovanja s ciljem da se osigura kontinuitet u oblasti učenja i obrazovanja.

Pad gospodarske aktivnosti izazvan pandemijom stavlja sve gospodarstvenike u ovisnost o mjerama koje vlade poduzimaju kako bi očuvale radna mjesta, odnosno spriječile rast broja nezaposlenih osoba. Potpore poslodavcima u isplataima osobnih dohodaka jednostavniji su put izlaska iz pandemije od obveze skrbi za privremeno nezaposlene osobe, gdje bi gužve na zavodima za zapošljavanje u potrazi za osiguranjem novčane naknade u vrijeme privremene nezaposlenosti, bile najgori scenarij koji bi izvršna vlast poželjela tijekom širenja virusne zaraze.

Uz održavanje zaposlenosti na nivou prije pandemije, osiguranje kontinuiteta obrazovanja jedni su od primarnih zadataka izvršne vlasti, koji nisu izvedivi bez resornih ministarstava, prije svega pomoći ministarstva financija. U tu svrhu, s ciljem smanjenja posljedica pandemije COVID-19 u odgojno-obrazovnim organizacijama, prešlo se na tri modela odgojno-obrazovnog rada, izvođenje rada i nastave u ustanovi, odgojno-obrazovnog rada i nastave na daljinu, te mješovitog oblika odgojno-obrazovnog rada, kao kombinacije prethodna dva oblika. Modeli su primjenjivani fleksibilno, ovisno o epidemiološkoj slici i širenju infekcije i bolesti COVID-19. Primjena određenog modela odgojno-obrazovnog rada ovisi i o ograničenjima prostornih i kadrovskih uvjeta, s ciljem osiguravanja provedbe obrazovnog procesa uz poštivanje epidemioloških mjera. Nastava se izvodi tako da učenici

nemaju nastavu u školi istovremeno, nego se definiraju prioritetne skupine učenika za koje se nastavni proces odvija u školi, dok se za ostale skupine učenika organizira povremena nastava u školi, odnosno povremena nastava na daljinu. Jedan od oblika nastave podrazumijeva da svi učenici prate nastavu na daljinu, putem dvosmjerne komunikacije učenika i nastavnika, ali i samostalnog rada učenika od kuće. Navedeni model uključuje organizaciju nastave na daljinu uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije, te zahtijeva odgovarajuće iskustvo obrazovnih ustanova, nastavnika, učenika i polaznika s online nastavom, te korištenje odgovarajućih informacijsko-komunikacijskih tehnologija s obje strane, pružatelja i korisnika usluge.

Učenje na daljinu posebno je prikladno za obrazovanje odraslih, kroz sinkrono i asinkrono komuniciranje. Asinkrone aktivnosti imaju prednost uključivanja polaznika u terminima koji im najviše odgovaraju, te nemaju vremenskih ograničenja u korištenju elektroničke pošte, dokumenata postavljenim na webu, pristupu forumima, rješavanju testova automatiziranog bodovanja i dr., dok im sinkrone aktivnosti pružaju mogućnost komuniciranja u stvarnom vremenu, bez obzira na fizički distancu, s opcijom povezivanja i međusobne istovremene razmjene informacija više sudionika. Mogućnost izbora sinkrone i asinkrone komunikacije olakšava sudionicima upravljanje vremenom, što im daje mogućnost postizanja željenog uspjeha u obrazovnom procesu.

Primjereno korisnicima nastave na daljinu korišteni su različiti komunikacijski kanali i digitalni alati, od onih namijenjenih osobama koje nisu spremne samostalno koristiti digitalne alate, od videolekcija, pa sve do sinkronog i asinkronog praćenja obrazovnih sadržaja, s prilagođenim rasporedom i načinom provođenja učenja na daljinu. Komunikacija na relaciji nastavnika i učenika koordinira se putem razrednika ili voditelja obrazovanja. Upute upućene korisnicima nastave na daljinu su kratke, jasne i razumljive, sa zadacima primjerenim dobi i sposobnostima. Kombinirajući prethodna iskustva kroz obrazovanja odraslih, uz digitalnu neovisnost nastavnika, osiguravanje prijenosnih računala, učinioca opremljenih projektorima i pametnim pločama, ali i novostečena iskustva obrazovnih ustanova u sustavu odgoja i obrazovanja u vrijeme pandemije COVID-19, osigurava se u potpunosti izvođenje nastave na daljinu ovisno o epidemiološkoj situaciji. Na raspolaganju su bile platforme Microsoft Office 365, MS Teams i MS Yammer, zatim CARnet-ovog sustava za udaljeno učenje Loomen kao i tada uspostavljene platforme Google G Suite for Education s alatom Google Classroom. Kako bi se u uvjetima pandemije unaprijedilo obrazovanje odraslih, Ministarstvo je putem Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih osiguralo potporu u obliku savjetovanja, održavanja radionica i sl., vezanu uz provedbe strukovnih kurikuluma i programa obrazovanja

odraslih, te pokrenulo Portal za potporu održavanju nastave na daljinu za strukovne škole i ustanove za obrazovanje, s preko šest tisuća digitalnih materijala prikupljenih od strukovnih nastavnika i nastavnika u obrazovanju odraslih, visokih učilišta, te u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom i Hrvatskom obrtničkom komorom i od poslodavaca [8]. Uz navedene potpore za održavanje nastave, uvedene su i potpore s ciljem smanjenja rizika od nezaposlenosti radi očuvanja radnih mjesta, za zaposlenike i samozaposlene, ali i gubitka dohotka, odnosno financiranja zdravstvenih mjera provedenih na radnim mjestima, sa svrhom osiguravanja sigurnog povratka u normalnu gospodarsku aktivnost, koje mogu koristiti poslodavci koji su mjerama pogođeni, zbog zatvaranja određenih djelatnosti ili smanjenja obima poslovanja, poput organizacija za provođenje programa obrazovanja odraslih [7].

3. Zaključna razmatranja

Radom je predstavljen utjecaj pandemije COVID-19 na obrazovanje, s posebnim naglaskom na obrazovanje odraslih, uz primjenu digitalnih tehnologija u obrazovnom procesu. Koristeći dostupne informacijsko-komunikacijske tehnologije, osigurane su pretpostavke digitalizacije obrazovnog sustava, kako bi upotrebom digitalizacije i mreža u obrazovanju odraslih, kroz različita rješenja i oblike inovacija izvođenja nastave, obrazovanje približili svojim korisnicima. Kriza koja je postala egzistencijalno pitanje, ugrožava socio-ekonomsku stabilnost prekidom dotoka sredstava kojima polaznici participiraju troškove svog obrazovanja, ali je i izazov koji je doveo do brzog razvoja digitalizacije nastave i jačanje kapaciteta obrazovnih institucija kroz kompetencije nastavnika i razvoj novih pristupa obrazovanju. Pandemija COVID-19 svojim izazovima je uzrokovala i ubrzala promjene sustava obrazovanja odraslih. U prvim trenucima pojave pandemije COVID-19 najbrže su reagirale upravo obrazovne institucije, koje su uz potporu agencija iz sustava odgoja i obrazovanja, odgojno-obrazovnih djelatnika i socijalnih partnera svojim kritičkim promišljanjima i djelovanjima pridonijeli kvaliteti i poboljšanju obrazovanja, radi osiguranja uvjeta izvođenja odgojno-obrazovnoga rada u specifičnim uvjetima.

LITERATURA

- [1] Šikić, Z. (2020). *Knjiga za klikeraše – Logički pogled na čovjeka i društvo*. Zagreb: Profil knjiga.
- [2] Matijević, M. (2000). *Učiti po dogovoru – Uvod u tehnologiju obrazovanja odraslih*. Zagreb: Birotehnika.
- [3] Pastuović, N. (1999). *Edukologija – Integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*. Zagreb: Znamen.
- [4] Sotirović, V. i sur. (2020). *Upravljanje znanjem: Znanje kao kapital budućnosti*. Brčko: NIR.
- [5] Šuštar, B. (2004). Tehnološki elementi penetracije u međunarodnim tržišnim prilikama. *Ekonomski vjesnik*, br. 1 i 2 (17), 9–100.
- [6] Žiljak, T. (2002). Načelo građanstva i obrazovanje odraslih. *Politička misao*, br. 1 (39): 109–127.
- [7] Bilić, S., Jusufović, S. (2021). Računovodstveni i porezni tretman potpora HZZ za očuvanje radnih mjesta uslijed pandemije COVID 19. *XXI Međunarodna konferencija: Ekonomija i globalizacija, vladavina prava i mediji u uslovima digitalizacije u zemljama Zapadnog Balkana*. Travnik, 434–441.
- [8] ASSO virtualna nastava za strukovne škole, dostupno na: <https://nastava.asoo.hr/> (20.10.2020.).

Muamer Muminović, Ph.D.

Siniša Bilić, Ph.D.

Ivica Opačak

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON ADULT EDUCATION

Summary

The paper discusses the impact of the COVID-19 pandemic on adult education, with special reference to the application of digital technologies in the educational process. The starting point is the assumption that in the education system it is most painless to switch to digitalization and network systems in adult education, and that with different solutions and forms of innovations in teaching it is approaching its users. The crisis has become an existential issue, which has endangered socio-economic stability and interrupted the inflow of funds by which students participate in education costs, but also led to the rapid development of digitalization of teaching and strengthening the capacity of educational institutions, teacher competencies and new approaches to education. The paper presents the challenges and changes in the adult education system, caused by the pandemic through the prism of its development and improvement.

Key words: adult education, digitisation, online teaching